

NASTAVA SA STAREŠINAMA U KOMANDAMA I USTANOVAMA

Savremena armija i eventualni budući rat zahtevaju od svih vojnih starešina pojačan sistematski rad na usvajanju novih znanja koja se svakodnevno sve više gomilaju. Armija je postala znatno složeniji organizam, zasićen savremenim tehničkim i borbenim sredstvima, kao i onima velike razorne moći, što će borbena dejstva u eventualnom ratu učiniti daleko dinamičnijim i težim, a komandovanje složenijim.

U ovakvim uslovima kroz mirnodopsku obuku treba obezbediti da starešine svih stepena steknu što približnija znanja o fizionomiji budućih borbenih dejstava i da se osposobe da uspešno rukovode jedinicama u svim situacijama. Za ovo je neophodan visok stepen obučenosti starešina i uigranost komandi. Forme obuke starešina u našoj armiji su raznovrsne i sve zajedno čine jedinstven sistem obučavanja, kroz koji, kao i kroz ostale oblike rada, starešine sistematski i planski razvijaju i upotpunjavaju svoja znanja. Osnovna vojna i opšta znanja koja starešinama daju škole neprekidno se upotpunjavaju i podižu na viši stepen individualnim radom, kroz praksu i obuku u komandama i štabovima, čime se postiže stalan uspon u usavršavanju i formiranju svakog starešine.

Otuda i neophodnost da se obuka starešina u komandama i ustanovama brižljivo organizuje i umešno planira.

PLANIRANJE I ORGANIZACIJA NASTAVE

Planiranje nastave za starešine u komandama i ustanovama otpočinje po prijemu opšte direktive za nastavu. To je najstroženiji deo posla u celokupnom procesu na organizaciji nastave, kroz koji se rešava niz pitanja od kojih neposredno zavisi uspeh obuke u narednoj nastavnoj godini. Direktiva je osnov za planiranje nastave, no pored temeljitog izučavanja njenih postavki nužno je i da se svestrano analizira nastava starešina u proteklom nastavnom periodu. Na osnovu ovoga određuje se cilj nastave za sledeći period, bira tematika po predmetima, određuje procentualni deo vremena za svaki predmet kao i za primenjeni i teorni deo nastave i biraju forme obuke. Kad se kroz proces planiranja reše ova pitanja može se prići solidnoj razradi plana i programa obuke starešina.

Svakako da ovakvo planiranje zahteva angažovanje znatnih snaga i dosta vremena. U praksi ovi poslovi uglavnom padaju na starešinu koji organizuje obuku i lice kojem po formacijskoj dužnosti pripada da planira nastavu, ali postoje mogućnosti da se proces planiranja olakša time što će se za rešavanje pojedinih pitanja angažovati i druge starešine — recimo pri analizi nastave u proteklom i sagledavanju po-

treba za nastupajući period. Solidno pripremljene i dobro vođene analize (naročito u manjim kolektivima) angažuju znatan broj starešina pri razmatranju nastavne problematike, što znatno koristi pri planiranju i organizaciji nastave. Analize, u stvari, treba da budu radni dogovor jednog kolektiva na kojem se traži najkorisniji put za planiranje i izvođenje nastave sa starešinama na osnovu direktive, stečenih iskustava i potreba kolektiva. Analize se mogu sprovesti tako da starešina koji rukovodi nastavom proanalizira protekli nastavni period na osnovu ličnog uvida i iznese potrebne zaključke i smernice za dalji rad, ili da u analizi uzmu učešća sve starešine koje učestvuju u nastavi i uz detaljna objašnjenja iznesu svoja zapažanja i predloge. Koji će se od ovih načina primeniti zavisi od veličine kolektiva (drugi način, načelno, više odgovara manjim kolektivima), raspoloživog vremena i drugih uslova. Kolektivne analize zahtevaju više vremena, ali daju i bolje rezultate, pa bi ih trebalo primenjivati kad god za to postoje mogućnosti.

Kada se sagledaju rezultati nastave u protekloj nastavnoj godini i potrebe dalje postupnosti u obuci starešina, određuje se nastavni cilj za iduću nastavnu godinu (on se kasnije preciznije razradi kroz plan i program), jasno se formuliše šta se kroz nastavu želi postići, a od toga zavisi koja će se tematika odabrati i kakav metod primeniti kroz obuku. Kod izbora tematike neophodno je da se ima u vidu uzrast i stepen obučenosti starešina svakog kolektiva i potreba u daljoj postupnosti kroz obuku, što će omogućiti da se obuka prilagodi zahtevu da se kroz nju starešine osposobljavaju približno svojim mirnodopskim i ratnim funkcionalnim dužnostima, što je i cilj celokupne nastave.

Zatim se određuju proporcije između predmeta u celini, kao i između teornog i primenjenog vida nastave u okviru pojedinih predmeta. Pri ovome, potrebno je, pored ostalog, imati u vidu da primenjeni vid u redovnoj nastavi razvija veće interesovanje i daje bolje rezultate, pa bi, otuda, trebalo da u celokupnoj nastavi starešina zauzima centralno mesto. Malo je nastavnih pitanja koja se ne bi mogla uspešno izučavati kroz primenjeni vid nastave, što ne znači da prorađu ma kog taktičkog zadatka treba sprovesti od njegovog shvatanja do dinamike. U kom će se obimu obrađivati pojedini taktički zadatak zavisiće od postavljenog nastavnog cilja i potreba kolektiva. Težište rada normalno bi trebalo da bude na onim pitanjima i problemima koji su aktuelni za određeni kolektiv.

Forma nastavnog plana i programa za obuku starešina kod nas je vrlo raznolika, a izgled i obim najčešće zavise od toga kako na njega gledaju pojedine komande ili ustanove koje ga razrađuju. Mada je forma u odnosu na sadržinu drugorazredna, ona se ipak ne bi smela zanemariti jer ima određenog uticaja na brzinu, preciznost i preglednost planiranja nastavne tematike. Nastavni plan i program treba da budu što jednostavniji za izradu i što pregledniji, čemu treba podrediti njegovu formu.

Pošto je rukovođenje nastavom u komandama i ustanovama jedinstveno, logično je i da planovi i programi za celokupnu nastavu starešina budu jedinstveni i da ih razrađuje jedan organ. Time se postiže bolji uvid nastavnog organa u celokupnu nastavnu problematiku i lakše

rukovodi nastavom. Ali to istovremeno čini razradu planova i programa složenijom i zahteva od starešina koji ih razrađuju da dobro poznaju nastavnu problematiku i način planiranja nastave, jer što se bolje sagledaju nastavne potrebe, planovi i programi će biti postojaniji i manje će biti izloženi raznim promenama i dopunama u toku nastavne godine. (Izvesne dopune ili promene nekad će i biti potrebne, ali što su plan i program realniji i što se nastavna tematika određenije isplanira, manje će biti potrebe za dopunama u toku godine.) Pri ovome treba voditi računa da se pri razradi nastavne materije kroz plan i program oceni do kog stepena se može ići u detalje koje u planu i programu treba izbeći ako se mogu regulisati mesečnim planom zanimanja.

U praksi se često mogu čuti mišljenja da bi utvrđivanje jedinstvene forme nastavnog plana i programa moglo šablonizirati nastavu starešina. Međutim, takva bojazan nema opravdanja ako se precizno odvoji forma od sadržaja. Forma, odnosno koja dokumenta treba da sadrži jedan plan i program može biti jedinstvena, a o pitanjima tematike i formi obuke odlučuje svaka komanda i ustanova, zavisno od konkretnih potreba svakog kolektiva.

Prema jednoj varijanti plan i program mogli bi da sadrže: organizacijsko-metodsko uputstvo, plan-kalendar i tematski plan i program.

Organizacijsko-metodsko uputstvo reguliše osnovna pitanja organizacione prirode i daje metodске smernice za izvođenje nastave. Ono je osnovni dokument za razradu plana i programa, neophodan organu koji planira nastavu, a u stvari je jedna vrsta naređenja starešine koji organizuje obuku. Ono treba da ozvaniči određena pitanja koja su već rešena u dosadašnjem procesu, kao što su: nastavni cilj koji se želi postići; koje predmete planirati planom i programom (taktika, tehnika i naoružanje, ideološko-politička nastava, gađanje iz pešadijskog naoružanja, obuka u voženju i fizička obuka) i u koje će se dane izvoditi stručna, a u koje ideološko-politička nastava; organizacija nastavnih grupa za pojedine predmete i rukovodioci grupa; forme kroz koje će se izvoditi nastava; osnovne metodске napomene opšte prirode i za pojedine forme obuke; evidencija i materijalno obezbeđenje nastave.

Plan-kalendar je pregled predmeta i formi obuke, kojim je datumski precizirano i sinhronizovano kada se koja nastava izvodi. Njegov sadržaj zavisi od konkretnih potreba svake komande. Pojedini predmeti označuju se različitim bojama. (Na priloženoj šemi pokazani su, radi primera, neki predmeti i osnovne forme obuke.)

PLAN-KALENDAR

PREDMETI I FORME OBUKE	MESEC	DATUM IZVOĐENJA NASTAVE											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. T A K T I K A	JANUAR												
2. IDEOLOŠKO-POLITIČKA NAST.	FEBRUAR												
3. OBUKA U VOŽENJU	M A R T												
4. GAĐANJA	A P R I L												
	M A J												
	J U N												
	J U L												
5. Š R I	A V G U S T												
6. K Š R I	S E P T E M B A R												
7. K R I	O K T O B A R												
8. K P	N O V E M B A R												
	D E C E M B A R												

LEGENDA

1. T A K T I K A	5. Š R I
2. IDEOLOŠKO-POLITIČKA NAST.	6. K Š R I
3. OBUKA U VOŽENJU	7. K R I
4. GAĐANJA	8. K P

Kad su organizacijsko-metodsko uputstvo i plan-kalendar gotovi, pristupa se izradi plana i programa. Mada predstavljaju nedeljivu celinu, za njihovu konkretnu razradu važno je precizirati šta obuhvata jedan, a šta drugi i njihov međusobni odnos, ako ni zbog čega drugog bar radi postupnosti u radu i lakšeg planiranja nastavnog gradiva.

Plan obuke, u stvari, predstavlja dokument kojim se određuje opšti cilj i osnovna koncepcija nastave starešina i koji propisuje šta će se izučavati iz koje oblasti, grupe predmeta ili predmeta u određenom vremenskom razdoblju. Njime se određuje nastavni cilj, predmeti, vreme po predmetima, zatim teme iz svakog predmeta, vreme po temama, rezervno i vreme za analizu nastave na kraju nastavne godine. U konkretnom slučaju prvi deo plana obuke starešina obuhvatao bi predmete koji će se izučavati, proračun vremena po predmetima i ukupno raspoloživo vreme za celu nastavnu godinu, zatim rezervno i vreme za analizu nastave. Dalje se svaki predmet deli na konkretne teme i na njih se podeli ukupno vreme — posebno za teorni i posebno za primenjeni deo nastave po svakoj temi.

Na osnovu tematike predviđene planom pristupa se razradi iste kroz program koji je, u stvari, dalja konkretizacija plana po svakoj temi i određivanje vremena i metoda u obradi gradiva.

Da program ne bi izgubio na preglednosti i jasnoći, celishodnije je da se teme odmah dele na nastavna pitanja, a ne prvo na podteme. Jedan od praktičnih razloga za ovo je taj što sva pitanja iz jedne određene teme nisu podjednako aktuelna za starešine svih komandi i ustanova, a drugi što je kod izvesnih tema, naročito kod primenjenog vida nastave, teže odrediti granicu između podteme i nastavnih pitanja. Pored toga svaka tema ima i svoja težišna pitanja koja se određuju kroz obuku, pa bi i s te strane bilo suvišno kroz program deliti teme uvek na podteme, a zatim na nastavna pitanja samo radi toga što je to nekakav redosled u podeli teme. Prema ovom, trebalo bi da se kroz program teme razrade na nastavna pitanja, odrede časovi po grupi pitanja i predvidi metod u obradi nastavnog gradiva.

Na osnovu ovakvog programa i plana-kalendar olakšana je izrada rasporeda zanimanja za svaki mesec, a sve starešine bile bi tačno upoznate šta će se koga dana u toku meseca obrađivati na nastavi.

Ovde se postavlja jedno praktično pitanje: da li je mesečni raspored zanimanja neophodan. Prema do sada iznetom vidljivo je da se starešinama mora omogućiti da budu blagovremeno obaveštene o gradivu koje će se obrađivati u narednih 15 ili mesec dana. Iz plana i programa (koji se radi u dva primerka od kojih je jedan kod starešine koji organizuje i rukovodi nastavom, a drugi kod organa koji neposredno planira nastavu) to bi bilo teže i gubilo bi se dosta vremena ako bi se informacije tražile od planera ili od rukovodioca svojih grupa (i oni bi bili ometani u radu). Osim toga, u toku nastavne godine može u programu da dođe do nekih izmena koje planer treba da unese u dopunski deo programa. Ima i drugih razloga, a svi zajedno navode na zaključak da treba da postoji neki dokument kojim bi rukovodioci grupa i starešine bili blagovremeno obaveštene o svakom zanimanju kako bi se lično pripremili. Da li će se taj dokument zvati raspored zanimanja ili drukčije — ne menja suštinu.

U procesu organizacije nastave rešavaju se neka osnovna pitanja kroz koja se obuhvataju svi vidovi obuke sa starešinama, kao što su: formiranje nastavnih grupa za ideološko-političku i vojnostručnu nastavu i određivanje rukovodioca za svaku grupu, organizacija gađanja, obuka u voženju, organizovanje tehničkih zborova, sprovođenje fizičke obuke ili provera fizičke sposobnosti starešina, zatim pitanje organizacije materijalnog obezbeđenja kao i sistema kontrole nastave.

Koliko će se nastavnih grupa formirati zavisi od veličine svakog kolektiva, a broj starešina u grupi trebalo bi da je toliki da obezbeđuje aktivno učešće svakog pojedinca u radu; s većim grupama znatno je teže rukovoditi i ostvariti potpun uvid nad radom svakog učesnika u nastavi. Događa se kod većih grupa (naročito kod teornog vida nastave) da svaki starešina ne bude u punoj meri angažovan na svakom zanimanju, a to se negativno odražava na obuku. Za svaku nastavnu grupu određuju se najizrasliji rukovodioci za starešine grupa, a u izvesnim slučajevima ukazuje se potreba da se, pored njih, u izvođenju nastave po određenim stručnim pitanjima angažuju starešine koje najbolje poznaju tu problematiku (ovo najčešće kod ustanova čiji je sastav jednorodan).

Organizaciju gađanja sa starešinama iz pešadijskog naoružanja treba izvršiti u procesu organizacije ostale obuke (određuje se rukovalac gađanja, potreban broj dana, materijalno obezbeđenje i dr., a korisno je ako se organizuje i priprema starešina za izvršenje gađanja); obuku u voženju i kondicionu vožnju organizuju saobraćajni organi na osnovu potreba pojedinih komandi i ustanova i konkretnih materijalnih mogućnosti; organizacija tehničkih zborova vrši se po nastavnom planu, u procesu organizacije nastave, s tim što je potrebno predvideti koliko će ih se i gde održati i sagledati materijalne mogućnosti za njihovo održavanje; provera fizičke sposobnosti sprovodi se na osnovu postavki direktive za nastavu. (Možda bi organizaciju rada na fiskulturnoj aktivnosti starešina trebalo postaviti na solidniju osnovu nego što je to sada, jer je fizička sposobnost jedan od važnih faktora borbene spremnosti komandi, štabova i ustanova; stiče se utisak da je ovo od posebnog značaja za starešine koje su izvan trupe i čija je funkcija vezana za kancelarijski rad, jer je upravo kod njih fizička spremnost često nedovoljna.)

Kroz organizaciju nastave treba rešiti i pitanje materijalnog obezbeđenja, jer se u praksi često dešava da se ne koriste sve mogućnosti, da se za nastavu starešina vrlo često koriste samo osnovna materijalna sredstva. (Trebalo bi prvo prikupiti i srediti na jednom mestu svu širu literaturu vezanu za plan i program, obezbediti dovoljno udžbenika i pravila ili planski organizovati njihovo korišćenje; organizovati da starešine mogu u popodnevnom vremenu i u radnim prostorijama da dođu na proučavanje materijale poverljivog sadržaja; trebalo bi nastojati da se iskoriste mogućnosti, kojih naročito ima u većim garnizonima, da se odaberu i prikažu nastavni filmovi koji mogu veoma korisno da posluže za bolje i lakše razumevanje nekih tema; biće korisno ako se sopstvena tehnika i naoružanje — naročito najnovije, ono koje se još dovoljno ne poznaje — ne samo teorno izučava, već i da se starešinama omogući da je vide.)

U sistemu rukovođenja nastavom važno mesto zauzimaju kontrola nastave uopšte i provera savlađivanja tematike planirane planom i programom. Što se tiče provere znanja iz planiranog gradiva o tome će biti govora kroz obradu formi za obuku starešina, a u organizaciji nastave određuje se sistem kontrole koju treba ostvariti tokom cele nastavne godine i to od rukovodioca koji organizuje nastavu, pa do rukovodioca grupe, odnosno nastavnika.

IZVOĐENJE NASTAVE SA STAREŠINAMA

I pored toga što se nastavne forme za sve komande i ustanove, kao i za pojedine kategorije starešina, ne mogu fiksirati biće od koristi da se neke od njih razmotre kako bi se pokušalo objasniti zašto se u praksi jedne pokazuju korisnijim od drugih, kao i radi toga što se često ne poklanja dovoljno pažnje preciznom tumačenju namene pojedinih nastavnih formi.

Osnovne forme obuke starešina koje se primenjuju kroz *teorni vid nastave* jesu predavanja, debate i seminari.

Predavanja kao nastavna forma ređe se primenjuju u redovnoj obuci starešina, jer se potreba za njima javlja uglavnom kad nedostaju pismeni materijali o određenoj nastavnoj materiji ili kada se radi o novinama koje još nisu obrađene u udžbenicima. No, bez obzira pod kakvim uslovima se primenjuju i koliki procenat vremena na njih otpada u teornom delu nastave, u praksi nema nejasnoća o predavanjima kao obliku obuke.

Debata (kao forma obuke) pruža starešinama široke mogućnosti da kroz solidno pripremljenu diskusiju međusobno izmenjuju gledišta radi teoretskog razjašnjavanja pojedinih pitanja ili ujednačavanja stavova iz bilo kog sektora vojnostručne delatnosti. Ali i pored toga one se u praksi kroz obuku starešina vrlo često zanemaruju. Pošto diskusija na debatnim časovima uglavnom zavisi od dobrovoljnosti, ima mišljenja da je ta forma manje korisna od nekih drugih. No, ako su za debatu odabrana pitanja za koja starešine osećaju potrebu da se razjasne i ako su diskutanti dobro pripremljeni, debata će sigurno uspeti i biti korisna. Svakako, ova forma obuke pogodna je za obradu određenih nastavnih pitanja u teornom delu nastave, a koliko će se debata održati i kada zavisi od konkretnih potreba svakog nastavnog kolektiva. Činjenica je da se u toku izvođenja nastave, a i nevezano za nastavni plan i program, vrlo često javljaju razna pitanja koja se nisu mogla razjasniti kroz druge forme obuke. U takvim slučajevima debate su vrlo prikladna forma koja će omogućiti da se uspešnije savlada planirano gradivo, a starešina koji rukovodi ili izvodi nastavu obavezan je da prati i evidentira sva nerazjašnjena nastavna, a i druga pitanja vezana za obuku starešina, te da na osnovu toga planira i primenjuje i ovu formu obuke.

S obzirom da se na početku nastavne godine ne može tačno predvideti koliko će se ovakvih debata održati da bi se isplaniralo potrebno vreme, najzgodnije je da se za njih časovi uzimaju od rezervnog vremena.

Seminari imaju vrlo široku primenu u teornom delu nastave sa starešinama. Kroz njih se starešine upoznaju s novim dostignućima na

području vojne nauke, razrađuju određeni principi i ujednačavaju gledišta o nedovoljno razjašnjenim problemima kako bi se tako proširena znanja što uspešnije koristila kroz primenjeni deo nastave.

U praksi se ponekad može čuti i drukčiji tretman seminarara. Naime, ima mišljenja da je to forma koja je vezana za novine u vojnoj nauci, pa je njima i uslovljena. Ovo mišljenje se iz više razloga ne bi moglo prihvatiti kao apsolutno tačno, posebno kada se radi o obuci vojnih starešina. Kod svake nastave, pa i vojne, postoji neophodna postupnost u obučavanju, koja ima za cilj da neprestano i postupno poboljšava znanja, odnosno da učvršćuje postojeća i dodaje nova. Ako se pod utvrđivanjem postojećih znanja podrazumeva što potpunije razjašnjenje i temeljito usvajanje određenih principa i zakonitosti iz teorije ratne veštine, onda je razumljivo što bi pre prelaska na temu iz primenjenog dela obuke trebalo kroz seminare razjasniti opšta a naročito principijelna pitanja, kad god se oceni da neka od njih nisu dovoljno razjašnjena i usvojena. Nauka o ratnoj veštini isuviše bi bila jednostavna, ako bi se njene zakonitosti i principi mogli naučiti i usvojiti tako reći iz nekoliko susreta sa njom.

Seminar ima za cilj i da proveri u kojoj su meri starešine ovladale teoretskim postavkama iz određene problematike. S obzirom na ovo normalno je da se princip dobrovoljnosti u diskusiji daleko manje tretira nego na debatama. Taj momenat obavezuje starešine da se solidno individualno pripreme, da u potrebnom obimu prouče osnovne i šire materijale vezane za planiranu temu, pa i da međusobno izmenjuju mišljenja pre zanimanja.

Poenta provere znanja starešina znatno je naglašenija kod seminarara nego kod debata, pa je razumljivo što su bolji i rezultati u razradi i usvajanju postavljenih (naročito principijelnih) pitanja kod nastavne grupe kao celine. Međutim, to ne znači da jedna od ovih formi isključuje drugu, iz prostog razloga što svaka od njih ima svoju namenu, kao što i ne znači da seminar treba da prethodi svakoj temi iz primenjenog dela obuke. Da li će se seminar održati i u kom obimu zavisi od toga koliko je tematika teoretski poznata starešinama. (Ovo je važno naglasiti radi toga što se može zapaziti da najvećem delu tema pripremljenog dela nastave prethodi teoretska obrada određenih pitanja iz nje, iako ova nekad ne predstavljaju novinu ili ne zahtevaju teoretska ujašnjavanja.)

Ako bi se seminaru u principu dao drukčiji tretman, izgleda da bi onda ova forma obuke znatno izgubila od svog značaja.

Primenjeni vid nastave iz taktike pokazao se kao vrlo pristupačan starešinama i daje dobre rezultate u obuci. Rešavanje taktičkih zadataka po karti, bez obzira kroz koju se formu sprovodi, pobuđuje široko interesovanje i mobilise starešine znatno više nego teorni deo nastave. Svakako, nije uvek moguće da se obuka izvodi samo kroz primenjeni deo nastave. Jer, da bi se obuka uspešno odvijala, pre nego što se pređe na primenjeni deo biće skoro uvek potrebno da se, u većoj ili manjoj meri, izvesni problemi teoretski razjasne ili ujednače pogledi. Očigledno je, kad je u pitanju predmet taktika, da teorija treba da obradi samo osnovna pitanja i to ona za koja se pretpostavlja da nisu dovoljno jasna. Svakako da se neće osećati naročita potreba za teoret-

skom obradom tema iz primenjenog dela nastave kada su opšti principi i zakonitosti taktičkih postupaka poznati starešinama.

Primenjeni deo nastave u redovnoj obuci starešina najpribližnije dočarava ratnu praksu; tu se starešine uče i vežbaju u stvaralačkoj primeni operativno-taktičkih principa i načinu rešavanja brojnih pitanja u određenom vidu borbenih dejstava. Zato je razumljivo što primenjeni deo obuke razvija veliko interesovanje kod starešina i daje dobre rezultate. Stoga je normalno da težište obuke starešina i bude na primenjenom delu nastave.

Pošto se u ovom delu obuke može koristiti više nastavnih formi, to se u daljem razmatranju iznose izvesna praktična iskustva i mišljenje o primeni nekih formi obuke kroz nastavu starešina.

Grupno zanimanje je istovremeni rad jednog dela ili cele nastavne grupe na istom nastavnom pitanju ili dokumentu. Kroz ovu formu obuke starešine imaju široke mogućnosti da razmene mišljenja i stavove o određenim nastavnim pitanjima i kroz to sveobuhvatno sagledaju konkretne probleme i dođu do adekvatnih rešenja. Sama činjenica da veći broj starešina, sličnog nivoa znanja, istovremeno razmatra ista pitanja, daje široke mogućnosti da se kvalitetno savlada nastavna tematika koja se izučava utoliko pre što se može organizovati i kolektivna priprema; ovo se pozitivno odražava i na pripreme u celini i na kvalitet samih zanimanja, a sve to obećava solidno savlađivanje nastavnog gradiva i ostvarenje nastavnog cilja.

No, grupno zanimanje ima i izvesnih slabosti koje se ne mogu zanemariti kada je u pitanju izbor formi obuke. U prvom redu angažuje se mnogo vremena za obradu nekih, naročito težišnih nastavnih pitanja. Mada će od važnosti tematike koja se obrađuje zavisiti koliki će broj učesnika kroz diskusiju izneti svoje stavove, ipak se skoro redovno čuje bar nekoliko mišljenja o istom nastavnom pitanju. Neosporno da i sama organizacija i rukovođenje zanimanjem utiču na to koliko se vremena utroši na pojedina pitanja, no ipak nastavna forma traži znatno više vremena nego, na primer, obuka po sistemu štabova. Možda na prvi pogled izgleda da vreme nema velikog značaja kad se radi o kvalitetu nastave. No, vreme je vrlo važan faktor posebno kad se radi o redovnoj obuci starešina koje su završile određene vojne škole i sa kojima se već duže vremena izvodi obuka. Od racionalnog korišćenja vremena, kao prostora, zavisice da li će se u nastavnoj godini postići bolji ili slabiji rezultati u nastavnom kolektivu.

Slabost grupnih zanimanja kao forme obuke je i u tome što se starešine mogu kolektivno pripremati (to najčešće i čine) jer na zanimanju imaju iste uloge. Ako se kaže da je ovo slabost u redovnoj obuci to je zato što polazimo od određenog nivoa vojnostručnih znanja naših starešina. U izvesnim slučajevima kolektivna priprema može korisnije da se odrazi na kvalitet u nastavi nego individualna, što zavisi od postavljenog nastavnog cilja. Ukoliko je kao osnovni nastavni cilj postavljeno da se usvoje određeni principi i zakonitosti iz ratne veštine uopšte ili nekog vida borbenih dejstava, onda kolektivna priprema može biti korisna — jer je osnovno da se nastavna materija temeljito savlada. Ali, ako se starešine obučavaju u brzom i samostalnom uočavanju operativno-taktičkih problema i iznalaženju naj-

dekvatnijih rešenja za svaki konkretan slučaj, onda se kolektivna priprema negativno odražava na ostvarenje nastavnog cilja. S obzirom da nam je, pored ostalog, cilj da se kroz nastavu kod starešine što je moguće više razviju osobine samostalnosti u radu, individualne pripreme za svako zanimanje znatno će doprineti bržem formiranju samostalne ličnosti starešine.

Iz ovakvog tretmana grupnog zanimanja proizlazi da je ono poželjno kad je potrebno da se kolektivno sagledaju određeni operativno-taktički principi ili kompleksno obradi taktički zadatak, kako bi starešine što bolje sagledale i savladale postupnost u organizaciji, planiranju i odvijanju borbenih dejstava. Međutim, ako je u pitanju kolektiv čija je obučenost na takvom stepenu da se kroz redovnu nastavu može detaljnije obučavati svaki pojedinac u samostalnim ulogama, onda će, verovatno, korisnije biti da se nastava izvodi po sistemu obuke štabova.

Obuka starešina po sistemu štaba metodski je znatno složenija od grupnih zanimanja jer se starešine istovremeno obučavaju u različitim ulogama iz okvira svojih ili drugih funkcionalnih dužnosti. Ova složenost naročito dolazi do izražaja kod većih komandi, štabova i ustanova gde su brojniji sektori rada, a potrebe zahtevaju da se svaki starešina obučava u izvršenju zadataka u okviru svoje funkcionalne dužnosti. Tu se susreće s raznim teškoćama u organizaciji, planiranju i metodu izvođenja nastave, jer svaka specijalnost ima svoje specifičnosti i različite potrebe u odnosu na druge, a istovremeno njihov zajednički cilj je da se kao kolektiv što bolje obuče i uigraju za izvršenje mnogobrojnijih i složenih zadataka. Zato se postavlja pitanje da li je, s obzirom na krajnji cilj, korisnije kroz primenjeni vid izvoditi strogo odvojeno nastavu raznih sektora, službi i specijalnosti, po različitim taktičkim zadacima, ili je moguće postići isti cilj kroz jedinstveni zadatak. Potpuno je razumljivo da se za sve slučajeve ne može odrediti jedinstven recept. Ali, u praksi se pokazalo potpuno mogućim da jedna komanda ili ustanova, bez obzira na njenu veličinu i sastav, može vrlo uspešno izvoditi obuku po jedinstvenom taktičkom zadatku, a da se pri tome ne naruše potrebe da se najveći broj starešina obučava za svoju funkciju.

Obuku po jedinstvenom taktičkom zadatku moguće je sprovesti i sledećim metodom: grupa razrađivača ili nastavni organ pod rukovodstvom načelnika štaba, razrađuje taktički zadatak koji treba da sadrži potrebne elemente za sve rodove i službe. Posle konačnog odobrenja zadatak se umnožava u potreban broj primeraka i nekoliko dana pre prvog zanimanja dostavlja svim organima komande. Prvog dana zanimanja rukovodilac nastave saopštava rukovodiocima nastavnih grupa, odnosno starešinama rodova, službi i štaba osnovnu zamisao (idejni deo obuke), posle čega svi organi komande odlaze u svoje radne prostorije i pripremaju potrebne elemente za podnošenje referata. Tako bi svi organi komande, pod neposrednim rukovodstvom svojih pretpostavljenih, obavljali onaj deo posla koji im u stvarnoj situaciji funkcionalno pripada. Na jednom od narednih zanimanja organi štaba, rodova i pozadine podnose rukovodiocu nastave referate koje su pri-

premili sa svojim kolektivom na prošlom zanimanju. Referisanju mogu prisustvovati i ostale starešine ili, dok formacijske starešine referišu, ostali pripremaju potrebne elemente za dalji proces rada po rasporedu zanimanja. Pošto je primio referate, rukovodilac nastave donosi odluku na osnovu koje sada cela komanda normalno produžava rad na operativno-materijalnom obezbeđenju odluke.

Izrada raznih dokumenata u organizacionom procesu zavisice od konkretnih potreba svake komande, odnosno od toga šta je planirano da se radi. Svakako, neće biti potrebno da se u svim slučajevima razrađuje potpuna dokumentacija, već samo osnovna, ona koja je najpotrebnija za obuku. Na kraju ovog procesa korisno je da rukovodilac nastave prikupi izrađena dokumenta, pregleda ih i proceni, na osnovu čega daje pismene ili usmene primedbe.

Sličan je proces rada i u dinamici (ako je planirana), s tim što metod može, zavisno od potrebe, ponekad imati i primese grupnog zanimanja kako bi se veći broj starešina vežbao u brzom sagledavanju dinamike borbe i preduzimanju potrebnih mera.

Na prvi pogled može se dobiti utisak da je izneti metod u obuci starešina identičan sa štabnim ratnim igrama (ŠRI), s tom razlikom što se samo predvidi više vremena za proradu jednog taktičkog zadatka (ili dela zadatka). Međutim, osnovna razlika je u tome što se kroz izneti metod svaki starešina odnosno pojedini organ obučava i uigrava u okviru svoje funkcije, dok se na ŠRI uigrava komanda kao celina, a za to se upravo pripremala kroz potrebnu obuku po iznetom metodu.

Sličan metod (kroz ovu formu obuke) može se primeniti i u nastavi starešina ustanova, ne gubeći iz vida specifičnost poslova koje oni obavljaju. Kod obuke komandi štabova uloge starešina na svakom zanimanju proizlaze iz njihovih funkcionalnih dužnosti, što neće uvek biti slučaj kod starešina ustanova, već im za svako naredno zanimanje treba dodeliti uloge. Svakako je poželjno, kad god je to moguće, da se svakom starešini odredi ona uloga koja je najpribližnija njegovoj funkcionalnoj dužnosti, kako bi se kroz primenjeni vid nastave obučavali u sagledavanju i rešavanju određenih problema iz okvira svojih funkcija.

S obzirom na specifičnost poslova koje starešine obavljaju u raznim ustanovama, vrlo često će biti korisno da se sa njima taktički zadatak ne prorađuje u celini, već da se u prvom redu proradi onaj deo zadatka koji će im omogućiti sagledavanje zanimljivih problema iz okvira funkcija u dotičnoj ustanovi. A da se u proradi taktičkog zadatka ne bi izgubio kontinuitet, korisno je da se starešinama daju (obrađeni u potrebnom obimu) oni elementi ili pitanja koja se ne obrađuju na zanimanju.

Posebno je pitanje formi obuke starešina nekih ustanova i sličnih službi kao što su: sudovi, pravna služba, izdavačka delatnost, opšte službe itd. S obzirom na specifičnost poslova koje obavljaju, obuka starešina u ovim ustanovama teško bi se uspešno mogla izvoditi po sistemu obuke štabova. Jer, ova forma obuke ne obezbeđuje potrebno angažovanje svih starešina kroz taktički zadatak u okviru njihovih funkcionalnih dužnosti. Radi toga pitanje organizacije i izvo-

denja nastave u ovim ustanovama, kao i izbora najpogodnijih formi obuke, zahteva posebno razmatranje, što prelazi okvire ove teme. Međutim, ako nam je opšti nastavni cilj da kroz mirnodopsku obuku osposobljavamo starešine za što uspešnije obavljanje mirnodopskih i ratnih funkcionalnih dužnosti, onda moramo, da bi ispunili taj zahtev, pronaći i najpogodnije forme i metod obuke.

Nije teško uočiti da je obuka starešina ustanova po sistemu obuke štabova složeniji posao nego kod komandi i štabova, ali i pored toga ova forma je vrlo korisna i može se uspešno primeniti i kod ustanova ako se kroz organizaciju i izvođenje nastave metodskoj strani posveti odgovarajuća pažnja.

Ako uporedimo obuku po metodu grupnih zanimanja sa onom po sistemu štaba, dolazimo do zaključka da je organizacija i izvođenje obuke starešina po sistemu štaba znatno složenija, ali istovremeno sa methodske strane i bogatija. Radi toga izgleda da u primenjenom vidu nastave obuka po sistemu štaba ima vidnih prednosti, što u svakom slučaju treba iskoristiti kad god za to postoje mogućnosti.

Iz iznetog mogle su se uočiti osnovne prednosti ove forme obuke u odnosu na grupna zanimanja među kojima su i sledeće: pre svega troši se znatno manje vremena u obradi taktičkog zadatka, jer se svaki starešina nalazi u određenoj ulozi, a to znači da se u toku jednog nastavnog perioda može proraditi više taktičkih zadataka; striktno je zastupljen princip da svaki pretpostavljeni obučava svoje potčinjene, što ga čini odgovornim za njihovo neprekidno i sistematsko osposobljavanje u što uspešnijem obavljanju funkcionalnih dužnosti; iz nastave nije niko isključen, svako je potpuno angažovan i ima određene obaveze prema nastavnoj grupi (ovo istovremeno omogućuje da pretpostavljeni svih stepena imaju potpuni uvid nad radom i zalaganjem u nastavi svojih potčinjenih što istovremeno omogućava da se ispolji uticaj ne samo na tok nastave, već i na planiranje i organizaciju iste); kroz ovu formu obuke određeni organi i kolektivi u okviru jedne komande ili ustanove temeljitije se obučavaju i uigravaju za više forme obuke, kao što su ŠRI i KŠRI.

No, i pored vidnih prednosti obuke starešina po sistemu štabova nad nekim drugim nastavnim formama, mehaničko prenošenje ma koje forme koja se primenjuje u komandama i štabovima na obuku starešina u ustanovama svih kategorija, sigurno bi se negativno odrazilo na dinamičnost nastave i dalje osposobljavanje tih starešina i ustanova kao celine. Važno je da se za svaki konkretan slučaj odabere upravo ona forma i primeni takav metod koji će dati najbolje rezultate u ovladavanju nastavnim gradivom i ostvarenju postavljenog nastavnog cilja.

Obuka po sistemu štaba najverovatnije je dobila takav naziv zato što se najčešće primenjuje u nastavi komandi i štabova. Postavlja se pitanje da li je ovaj naziv adekvatan za ovu formu obuke?

Pod pojmom obuke starešina po sistemu štaba podrazumevamo istovremeno treniranje i uigravanje starešina i organa komande ili štaba u različitim ulogama i to najčešće u ulogama svojih funkcionalnih dužnosti. Ako pođemo od ovakvog tumačenja ove nastavne forme, onda bi možda naziv »trenaž« po suštini više odražavao njenu sadržinu. Mada termin »trenaž« ima šire značenje, možda bi on ipak u ovom slučaju bio pogodan. Jer, kada se radi o starešinama armije, onda se ne bi smelo pod ovim nazivom podrazumevati treniranje u bilo čemu, već u prvom redu treniranje i uvežbavanje za što bolje obavljanje svojih funkcija u miru i ratu. Treniranje je moguće kada je jedno lice ili kolektiv već u određenoj meri osposobljen za izvestan posao i cilj mu je da se još bolje usavrši. A pošto je u našem slučaju kroz formu obuke po sistemu štabova upravo taj cilj, onda bi termin »trenaž« adekvatnije odražavao cilj obuke komandi, štabova i ustanova. U ovom slučaju termin »trenaž« označavao bi obuku starešina kroz primenjeni vid nastave u ulozi svoje funkcije.

RAZRADA TAKTIČKIH ZADATAKA

Razradu taktičkih zadataka za redovnu nastavu starešina uglavnom obavljaju određeni organi komandi i ustanova kojima to pripada po formacijskoj dužnosti. Međutim, izgleda da ovakva praksa nije uvek dobra niti korisna kada je u pitanju osposobljavanje kolektiva kao celine. Ovo pre svega radi toga što kvalitetna razrada taktičkih zadataka zahteva od razrađivača dobro poznavanje svih elemenata koje on sadrži, faze njegove razrade, način obostranih dejstava i, što je najvažnije, posedovanje smisla da se tim putem što približnije dočara realna situacija. Zato će biti korisno ako se na ovom poslu u toku nastavne godine angažuje što veći broj starešina. Za razradu svakog taktičkog zadatka mogla bi se na početku nastavne godine odrediti grupa razrađivača (od 3 oficira), koja bi radila pod rukovodstvom nastavnog organa ili rukovodioca nastave. U grupi bi trebalo da bude jedan od starešina koji ima izvesnog iskustva u radu na taktičkim zadacima.

Ovakav način čini proces razrade zadataka dužim i složenijim i to iz dva razloga. Prvi, što je normalno da organ kome ovaj posao pripada po funkcionalnoj dužnosti bude bolji poznavalac cele problematike oko razrade taktičkog zadatka od grupe koje je privremeno određena. I drugi, što je od grupe razrađivača do starešine koji odobrava zadatak put znatno duži, jer je normalno da to ide još i preko nastavnog organa. I pored toga trogodišnje iskustvo naše ustanove pokazuje da je ovakav način razrade taktičkih zadataka vrlo koristan i dao je pozitivne rezultate u vojnostručnom osposobljavanju starešina. (Korist se nije osetila samo u obučavanju starešina kako se razrađuje taktički zadatak, već i u sagledavanju mnogih operativno-taktičkih problema u pojedinim vidovima borbenih dejstava.)

Jedno od praktičnih pitanja u obuci starešina je kako ostvariti uvid u kojoj je meri savladano planirano gradivo i u toku same nastave ispoljiti što potpuniji uticaj na rad i kvalitet u savlađivanju nastavnog programa. Jer, kontrola i uvid u nastavu sa methodske strane treba da se postave tako da pre svega garantuju što potpuniji uspeh starešina u obuci, a ne samo da konstatuju u kojoj je meri ovladano gradivom. Prema tome, ako je cilj da se ustanovi kako su starešine ovladale određenom nastavnom materijom (bilo u toku ili na kraju nastavne godine) to će se ipak jednostavnije postići no ako postavimo zadatak da sistemom kontrole obezbedimo neprekidnu i punu aktivnost starešina u savlađivanju nastavne tematike u toku izvođenja nastave.

Uvid u kom se stepenu ovladalo nastavnom materijom najčešće se u praksi ostvaruje preko ličnih utisaka i uvida rukovodilaca nastavnih grupa, kao i pretpostavljenih starešina i organizovanjem posebnih provera u toku ili na kraju nastavne godine. Neosporno, da i jedan i drugi metod omogućuju dobijanje određenog, ali ne i potpunog uvida, jer se na ovaj način sve starešine ne mogu proveriti po svim pitanjima. Sem toga, ovakav način provere konstatuje činjenično stanje što može da posluži samo kao iskustvo u daljem radu, a ne i da nadoknadi ono što je propušteno.

Nivo znanja naših starešina danas je na takvom stepenu da oni praktično kroz redovnu obuku ne uče, već upotpunjavaju i proširuju postojeća znanja, pa se u takvoj situaciji opravdano postavlja pitanje da li uvid i uticaj u nastavu treba zasnivati na principu kontrole ili na razvijanju što većeg dinamizma u obuci kroz primenu najkorisnijih formi i metoda u nastavi. Naime, praksa pokazuje da primena metoda koji obavezuje svakog starešinu na solidne individualne pripreme za naredno zanimanje i obavezno učešće u razjašnjavanju pojedinih složenijih problema ili pitanja daje veće garancije za solidno savlađivanje nastavne tematike, nego ako se uticaj zasniva na sistemu osmatranja i provere. Svakako da se time ne misli da u izvesnim slučajevima neće biti korisno i proveriti kako je savladan određeni materijal već da u praksi ne bi trebalo da ovo bude osnovni i jedini način za dobijanje uvida u uspeh nastave i uticaja na starešine.

Ovo mišljenje zasnovano je na izvesnim činionicima koji su u praksi dokazali svoju opravdanost.

Prvo, ako u teornom vidu nastave u najvećem broju slučajeva zasnivamo obuku na seminarima i ako nastavna grupa ne broji više od 10—12 starešina, onda imamo dovoljno mogućnosti da na svakom zanimanju pouzdano utvrdimo kod najvećeg broja starešina kako su ovladali nastavnom materijom i da se objasni sve ono što je nedovoljno savladano. Svakako, učešće starešina u diskusiji ne treba zasnivati samo na dobrovoljnoj osnovi, već u prvom redu na ravnomernom angažovanju svih u grupi. Ili, ako se radi o primenjenom vidu nastave koji

se sprovodi kroz formu po sistemu obuke štabova, u kojoj svaki starešina učestvuje u određenoj ulozi, onda isto tako ima dovoljno mogućnosti da se na konkretnim pitanjima proveri svaki starešina kako ih je savladao i da se u toku obuke ispolji potreban uticaj.

Zato nam se upravo i čini da proveru znanja i ispoljavanje uticaja na nastavu treba rešavati unutar formi i metoda u obuci i time unapred praktično obavezati svakog starešinu da se što bolje individualno pripremi, a da na zanimanju pokaže u kojoj je meri ovladao gradivom ili određenim praktičnim problemima. U tom slučaju provera znanja starešina i ispoljavanje neposrednog uticaja na tok i kvalitet obuke bili bi prisutni na svakom zanimanju, što samo po sebi obezbeđuje i solidne pripreme i marljivo zalaganje starešina u nastavi. Potpuno je razumljivo da će potreba za nekim posebnim proverama, bilo u toku ili na kraju nastavne godine, biti utoliko manja ukoliko je kroz metodiku obezbeđeno veće interesovanje i zalaganje starešina u obuci.

Pukovnik
Mitar MINIĆ